

Associació per a la
Recuperació de la
Memòria Històrica
de Mallorca

www.memoriadesilles.org

Número 2 / Març 2007

Temps de la Memòria

Sumari

Assamblea anual de socis. 17/02/2007

· Editorial:

- Des del país de Mariano p.2

· Denúncia:

- Es Fortí d'Illetes p.4

· Tribuna oberta:

- La incompetència del batle d'Algaida p.4

- I Assemblea: una reunió oberta a tothom p.3

- Ara és el moment p.5

- Benjamin i la Història p.6

- El casal de la Nueva Vida: un nou espai per a la llibertat p.7

- Una oportunitat per implicar als més joves en la Recuperació p.9

- Els símbols franquistes Una mica d'història p.10

- Desde la otra orilla de la memoria (poema) p.12

Les prioritats dels membres de l'Associació

A l'assamblea ordinària de l'ARMHM celebrada el passat 17 de febrer hi van participar de manera constant unes 80 persones, i d'altres anaren arribant i partint segons les seves possibilitats. Per tant, van passar-hi més d'un centenar de persones.

Es va demanar als socis que escriguessin les tres actuacions prioritàries a dur a terme durant aquest any. Aquests es varen decantar clarament per: la recerca i localització de fosses i pous i la posterior exhumació i identificació dels cossos. En segon lloc, mostraren gran interès per la rehabilitació de les víctimes i les anulacions de les sentències injustes. En tercer lloc, es valorà com a necessària la presència als mitjans de comunicació per tal de donar a conèixer a la gent les tasques fetes i els objectius a assolir. També va haver-hi coincidència en la necessitat d'explicar als més joves la veritat viscuda des de el cop d'estat del 36. Altres aspectes assenyalats

varen ser: exigir a totes les administracions la seva implicació, promoure trobades entre les diverses associacions de memòria històrica de l'estat i de les Illes, i ampliar el Bosc de la Memòria.

Quasi al final de l'assamblea, es va demanar als socis quin nivell de implicació personal concreta podien assolir en les tasques de l'Associació. Alguns es mostraren molt interessats en formar part de les comissions que es puguin formar. Se'n proposà una per fer la recerca i localització de fosses i pous. Una altra per investigar els represaliats del franquisme des de l'any 45, una més concreta pels mestres represaliats, i una darrera per seguir investigant als arxius. Altres persones s'oferiren per tasques de manteniment del Bosc de la Memòria, per elaborar els materials que l'associació vulgui publicar, per assistir als actes que s'organitzin, per col·laborar als esdeveniments del 14 d'abril o per fer tasques administratives. ■

Editorial.

Des del país de Mariano

"Este es un país civilizado, coño"
Mariano Rajoy.

Si una cosa hem pogut constatar amb aquest any d'existència de l'Associació és que la **Recuperació de la Memòria Històrica** molesta als dos principals partits (i ens temem que no només a ells).

El govern socialista, per un costat, ha mostrat la seva covardia a l'hora de tocar el tema. La Ley de Memoria que impulsa és, a la pràctica, la certificació del Punt Final i el triomf definitiu de la impunitat.

Per la seva banda, l'oposició radical del PP a qualsevol avanç en la matèria no ofereix dubtes i son abun-

dants i notoris els exemples. L'altra dia, el seu líder, Mariano Rajoy, es va mostrar escandalitzat davant la possibilitat de l'obertura de fosses amb el "sòlid" argument de que vivim "a un país civilitzat".

I hem de dir que, malauradament, en matèria de justícia històrica, Europa continua començant als Pirineus.

A un país digne mai es permetria que les restes de desenes de milers de persones continuassin, dècades després, a cunetes i descampats.

A un país just mai es prohibirà mencionar el nom dels botxins. (Com fa la nova llei del Govern).

A un país seriós no romandria ni un sol vestigi de

simbologia feixista als seus carrers. (Actualment n'hi ha centenars per tot arreu).

Un país respectuós amb els drets humans no deixaria passar un dia més sense ratificar el Conveni Internacional Contra les Desaparicions Forçades, obert a la firma fa uns mesos, al contrari de l que es va fer amb el Conveni per a la imprescriptibilitat dels crims de guerra i dels crims contra la humanitat. (l'Estat espanyol va evitar signar-lo).

Un país amb vergonya no tendria por a l'hora de enfrontar-se al seu passat.

Senyor Rajoy, a un país civilitzat, amb un Estat assumint les seves responsabilitats, la nostra Associació no tendria motius per a existir. Ni aquesta modesta publicació hauria de sortir al carrer... ni caldria escriure editorials com aquest. ■

Crèdits:

Han col·laborat a aquest número:

Albert Lobo, Bartomeu Garí, Francesc Melià, Gabriel Perelló, Jaume Alzamora, Esperanza Mas, Marçal Isern, Mª Antònia Oliver, Margalida Capellà, Pedro de Echave, Simó Tortella i Xavier Riera.

Disseny i maquetació: Blas Guevara

Coordinació: Joan Vallespir

Temps de la Memòria és el butlletí trimestral de l'ARMHM. La publicació no es fa responsable de les opinions dels seus col·laboradors.

Per posar-se en contacte amb nosaltres:

tempsdelamemoria@gmail.com

www.memoriadelesilles.org

AGENDA DELS PRÒXIMS ACTES DE L'ARMHM.

- Memorial als desapareguts a Porreres (Març).
- Conferència a sa Riera "la destrucció de la universitat espanyola pel franquisme", 23 de març a les 20 hores.
- Commemoració de la República, 14 d'abril a les Voltes, diada festiva amb exposició, actuacions, dinar, concerts durant tota la jornada.
- Presentació de l'Associació a Alcúdia (segona quinzena d'abril).
- Noves plaques al Bosc de la Memòria (maig)

I Assemblea Anual de Memòria de Mallorca:

M. Antònia Oliver,
presidenta de l'ARMHM

una reunió oberta a tothom

El passat dia 17 de febrer va tindre lloc a Palma la I Assemblea ordinària de la nostra Associació. Abans de res ens hem de felicitar tots per aquest primer any de feina feta com Associació, que de fet es complia el dissabte 24 de febrer. Per mi va ser molt gratificant presidir aquesta reunió, vaig poder gaudir de la companyia dels amics i amigues socis, presentar els membres de la Junta Directiva i als companys que fan feina per l'associació.

Faig un breu resum de com va anar l'acte pensant especialment

'cada vegada que ens reunim, i alguns m'ho heu comentat, es crea un ambient molt especial'

en les companyes i companys que no poguéreu venir, sé que comptam amb el vostre suport.

Obrírem l'assemblea i presentarem les activitats i estat de comptes del any 2006, seguidament cada un dels companys va presentar informes d'alguns dels treballs realitzats:

Desaparicions forçades, denúncia presentada per l'associació davant de l'Audiència Nacional, sentències franquistes, arxius de la

presó de Palma, fossa de Porreres, pous de Son Lluís, de S'Àguila i de Son Bauló, la nostra publicació Temps de la Memòria, noves plaques d'homenatge al Bosc de la Memòria, relacions amb les Institucions, creació d'un arxiu per part de l'associació, documental, relacions amb els mitjans de comunicació...

Volíem que l'assemblea tingués un caràcter oficial, però també que permetés la participació de tots els socis, que fos una reunió oberta a tothom. Així ho proposarem i així va ser. Després de cada intervenció, que va ser breu, cada un dels assistents va poder fer preguntes, propostes i aportacions.

Projectarem un reportatge que la Televisió Pública Alemanya va realitzar l'estiu passat a Mallorca, coincidint amb els 70 anys del Cop d'Estat. L'associació hi havia participat, el seu autor és el reporter i amic nostre Daniel Guthmann, es titula "Ombres a l'illa del sol". Només s'havia vist a Alemanya o sigui que va ser un estrena. Finalment varem gaudir d'un barenar-sopar amb bones sobrassades de Porreres i coques i ensaimades d'Alaró.

Molts de socis ens han ofert una col·laboració més activa. I a partir d'ara comptam amb un local a Lluçmajor per fer un arxiu de Memòria Històrica. També ens han ofert allotjament per quan vinguin els companys de l'ARMH de Catalunya per ajudar-nos a realitzar les exhumacions. Seguirem fent recerca als arxius amb la ajuda de arxivers. Hi ha hagut investigadors que ens han cedit els seus arxius. Altres persones ens han ofert els seus testimonis, tan valuosos per l'associació, documents, fotografies i cartes des de les presons per poder fer còpies per l'arxiu, les seves històries...

M'han demanat que faci una valoració d'aquesta I Assemblea, és encara prest per valorar els resultats. El que sí puc dir és que cada vegada que ens reunim, i alguns m'ho heu comentat, és crea un ambient molt especial, és com si ens coneguéssim de fa molt temps i ens apreciam de veritat.

Compartim història, compartim memòria, compartim sentiments, no estam sols amb aquesta causa, ens hem trobat i sabem que tenim raó. Això que ja sabíem, el passat dia 17, va quedar confirmat. →

‘Volíem que l’assemblea tingués un caràcter oficial, però també que permetés la participació de tots els socis’

Moltes gràcies a totes i tots per la vostra col·laboració i assistència a l’acte, especialment als que teniu dificultats per traslladar-

vos i als que venguéreu d’altres municipis.

Aprofito la ocasió per enviar-vos, a tots i cada un, una forta abraçada. ■

Denúncia!

Es Fortí d’Illetes es deixa degradar

Memòria de Mallorca denuncia el mal estat en que es troba el Fortí d’Illetes, que està catalogat com a Bé d’Interès Cultural. S’incompleix l’horari d’obertura al públic de quatre dies al més que com a BIC està obligat a complir i s’està deixant degradar. Podria haver-hi una deliberada no actuació per part de les autoritats competents. El Fortí era propietat de la família de l’actual batle

de Calvià, Carlos Delgado, i va ser venut a una empresa britànica quan aquest arribà a la batlia.

Com sabeu el Fortí va servir com a lloc de detenció i tortura. I als seus voltants s’assassinaren a molts d’innocents. L’Associació considera que s’hauria de convertir en un Centre per a la Memòria de titularitat pública.

TRIBUNA OBERTA

La incompetència del batle d’Algaida

Joan Vallespir Ferragut

Aquesta carta escrita el 27 de febrer del 2007 va dirigida directa i obertament al batle d’Algaida per si llegeix Temps de la Memòria. No sé si deu tenir prou temps lliure per fer-ho, ja que ni tan sols llegeix o respon els escrits que li entren al registre del seu propi ajuntament. O sembla que n’hi ha alguns que se li traspaperen, com per exemple la darrera sol·licitud que li entrarem al registre de la casa de la vila amb data 30 de gener de 2007. Deu estar molt enfeinat el senyor batle fent altres coses més importants que permetre que al seu poble es posi una senzilla placa al cementiri per honorar la memòria de les víctimes del cop d’estat, o que s’utilitzi el Casal Pere Capellà per fer una presentació de l’Associació.

No perdré el temps intentant esbrinar a que dedica el seu temps el senyor batle d’Algaida, ni quina és la seva escala de valors –els valors se li suposen a una persona com un temps se li

suposava el valor a cada soldat-. No és tasca meva provar de cercar-li una justificació a la seva injustificable incompetència. Directament definiré que entenc per incompetència en aquest cas concret i així acabarem abans. És incompetent aquell batle que després de mesos i mesos de reunions i propostes, que em consta ha fet l’Associació per fer un homenatge a les víctimes d’Algaida, no ha respost. La primera reunió fou al maig del 2006, abans ja s’havia parlat d’això amb ell. En companyia de na Maria Antònia vaig assistir a una de les darreres reunions feta el mes d’octubre del mateix any.

Es indignant que el consistori d’Algaida no ens hagi autoritzat encara a posar una placa al cementiri, terreny municipal, per poder així retre un homenatge als desapareguts del seu poble. Pot ser el senyor batle es pensa que nosaltres som tan incompetents com ell i que no complim les obligacions que tenim amb els nostres morts. ■

Espai de participació per a tots els socis [tempsdelamemoria@gmail.com]

Ara és el moment

Margalida Capellà i Roig, *secretària de l'ARMHM*

2006 no va ser declarat per casualitat "Any de la Memòria Històrica" per la Llei 24/2006, de 7 de juliol (BOE núm. 162). Aquesta fita històrica respon al moviment de recuperació de la memòria històrica a tot Espanya, sense dubte un dels moviments socials més importants sorgits en els últims anys, que posa de manifest que la pau i la reconciliació que oficialment es proclamen no han estat ni justes ni duradores. Així ho consideren els néts dels qui feren i patiren la guerra i la repressió franquista, perquè aquest és un moviment de néts, uns néts que ho qüestionen tot: la transició i el model d'estat que tenim en l'actualitat; el paper de l'Església i de l'exèrcit abans, durant i després de la guerra civil; la persistència de simbologia franquista als nostres carrers; l'existència de fosses comunes i de més de 30.000 desapareguts, de milers de dones que no han estat mai vídues i de milers de fills que no han estat tampoc mai orfes; i la vigència de sentències i de condemnes infames contra mestres, militars, polítics i civils que no feren més que defensar la legitimitat democràtica d'unes institucions i d'un govern legalment i pacíficament constituït.

‘no s’han aplicat encara mesures de justícia per a tots, i que la justícia aplicada no va ser ni justa ni imparcial, sinó una farsa.’

Especialment, els néts qüestionen que el primer d'abril de 1939 no acabés la guerra per a tothom, perquè encara hi havia i hi hagué per molts d'anys presos fent carreteres i obres públiques civils i militars, que milers de mestres i funcionaris foren apartats injustament de les seves funcions i de la seva vocació, i que tots ells foren assetjats durant quaranta anys sense merèixer cap reconeixement institucional per aquest motiu. Denuncien que a

la guerra civil espanyola hi va haver objectius civils, i que això estava prohibit pel dret espanyol i pel dret internacional que es va aplicar a fets semblants coetanis comesos als països de l'Eix o ocupats per aquests. Critiquen que no s'han aplicat encara mesures de justícia per a tots, i que la justícia aplicada no va ser ni justa ni imparcial, sinó una farsa.

Els néts qüestionen sobretot la història oficial que ens han contat, la història que ens han imposat, perquè aquesta és la història dels vencedors en una guerra injusta i il·legítima. I els vençuts, que va passar amb ells?.

No es troben paraules convincentes per explicar per què es segueix oblidant unes víctimes mentre altres víctimes han estat reconegudes i les seves famílies han obtingut una reparació. Sovint s'acudeix a eufemismes per parlar de les guerres i de les "baixes" que hi ha a qualsevol conflicte armat. S'acostuma a assenyalar la dificultat de reconciliar la necessitat de pau amb la de justícia en situacions de postconflicte o quan es transita d'una dictadura a una democràcia. *Memòria de Mallorca* posa un nom a tot això: és una vergonya que, a l'any 2006, una societat democràtica i moderna tengui els seus morts tirats de qualsevol manera a fosses comunes, a pous i a les voreres de les carreteres. És una vergonya que aquesta societat protegeixi més als botxins que no a les víctimes, amb monuments, homenatges i, especialment, amb un sistema d'impunitat total que sorprèn fora de les nostres fronteres.

És, finalment, una vergonya haver de sentir frases i expressions arrelades encara en l'inconscient col·lectiu després d'anys de repressió franquista. Ens diuen que "tot està perdonat i oblidat", però ningú no ha demanat perdó, ni oblidar és cap deure. Ens reclamen "no obrir

ferides", però sabem que les ferides no han estat mai tancades. Ens fan notar, uns, que "ja és massa tard", mentre uns altres troben que "encara és massa prest", i que "no és el moment".

Memòria de Mallorca considera que ara és el moment: les víctimes de la guerra civil i de la repressió franquista a Mallorca no varen tenir el seu moment per reclamar veritat, justícia i reparació l'any trenta-sis, ni tampoc al trenta-nou, ni al setanta-cinc ni al setanta-vuit. Realment, no han tengut mai "el seu moment", i la nostra societat ja no els pot negar

‘És una vergonya que aquesta societat protegeixi més als botxins que no a les víctimes, amb monuments, homenatges i, especialment, amb un sistema d'impunitat total’

per més temps aquest moment.

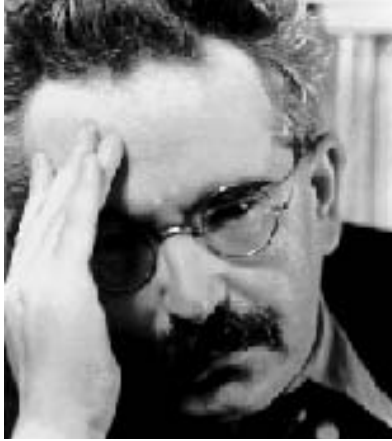
Per això, avui és el moment dels néts, que es demanen què hagués estat de la seva vida si haguessin conegut els seus avis morts o desapareguts durant la guerra; que demanen als seus avis vius què varen fer durant la guerra, per què varen callar, per què varen matar; i es pregunten per què els tribunals espanyols jutgen i condemnen un argentí per crims contra la humanitat fora d'Espanya, i jutgen crims al Tíbet, al Sàhara o a Guatemala, i no ho fan a Espanya ni a Mallorca.

Aquest és el moviment dels néts, que exigeixen justícia i per això estan en contra del projecte de Llei de Memòria Històrica, perquè entenen que aquesta és una qüestió no només d'història, sinó també de justícia i de drets humans. No hi ha Pau sense Justícia, i fins que no es faci justícia en aquest país, "tot està per fer", com deia el poeta, però "tot és possible", encara: és la darrera oportunitat que tenim d'aconseguir una pau justa per a tothom, i aquest és l'objectiu de *Memòria de Mallorca* i del moviment per a la recuperació de la memòria històrica a Espanya. ■

BENJAMIN I LA HISTÒRIA DES DE LA PERSPECTIVA DE LES VÍCTIMES (I)

Xavier Riera Ramis, treballador de l'ensenyament i lector de filosofia amb llicència de la UIB

Walter Benjamin va morir dia 27 de setembre de 1940 fugint de l'ocupació nazi. Va morir a Port Bou, a la frontera franco-espanyola, al pirineu català, entrampat en la anòmala situació que havia significat el triomf del cop d'estat contra la II República. Entrampat per la burocràcia de la dictadura franquista. S'havia negat a abandonar Europa, com havien fet molts dels intel·lectuals del seu entorn. Era d'ascendència jueva. I representava la marginalitat pròpia d'un pensament original com el de tants heterodoxes en la història de la filosofia. Heterodox com a teòric del marxisme, com a escriptor, com a filòsof estètic i esteta.

‘el patiment, el sofriment de la víctima és el fonament que legitima la veritat del relat històric’

Una de les qüestions centrals de la seva obra és la filosofia de la història. Benjamin reclama i reivindica la recreació, reescriptura i reinvençió de la història des de la perspectiva de les víc-

times (en la mesura que la narració històrica és sempre recreació, reescriptura i reinvençió). De fet, el patiment, el sofriment de la víctima és el fonament que legitima la veritat del relat històric, i per això reclama fer història a contrapèl, que és, per ell, la única manera de fer història. A contrapèl de la “veritat” instituïda pels vencedors.

En una de les seves tesis sobre la filosofia de la història parla del progrés com aquella ràfega huracanada que arrossega un àngel que es consumeix, exhaurit, intentant aturar-se a contemplar, només a això, perquè altra cosa no pot fer, les runes que van quedant. Les runes i les víctimes que no poden ser assistides. La cara de l'àngel és d'esgotament i espant, perquè el vendaval de la història no s'atura ni permet aturar-se. Ens fa parar esment en el sofriment que rau en el procés d'avanç històric i l'oblit en què cauen els costos humans i materials d'aquest procés. Humans, sobretot humans. Benjamin en parla parlant d'un quadre de Paul Klee, l'Angelus Novus, on hi veu tot això. Qui miri el quadre hi haurà de posar una sensibilitat especial per veure allò que Benjamin observa. Jo tenc en ment un àngel, unes runes, un vent, traçats a l'estil de Durero, que mai he pogut tornar a trobar. Tal vegada ni existeix, per-

què tal vegada aquella imatge me la vaig fer quan el meu professor ens parlava de Benjamin. Tal vegada el vaig somiar. He renunciat ja a saber-ho, que romanguí com a imatge somiada.

Per Benjamin qualsevol document de cultura és un document de barbàrie, en la mesura que cultura i barbàrie estan estretament articulades. L'esplendor de les catedrals gòtiques és testimoni de la sang i la suor d'aquells que la construïren. Els nostres drets i llibertats, recollits en les nostres constitucions, són testimoni dels morts que ha costat assolir-los. I tan sols farem justícia amb ells, si és possible, reconeixent-ho. Amb el cas de la Memòria Històrica passa el mateix, i, a la vegada, diferent. És un passat, la història d'unes víctimes, que tan sols no està ni documentada. Això és el més ignominiós. I l'Asso-

L'Angelus Novus de Paul Klee.

ciació tracta de documentar-la, aquí rau la seva dignitat. Documentar la barbàrie. Qualsevol sentència franquista és un greuge a la justícia, i cal prendre'l, no com a document judicial, no com a document històric, sinó com a testimoni d'una vida truncada, de la biografia plena de patiment d'un ésser humà, anònim o més significat, tant és. Però és que, a més, hi ha tota una sèrie de rastres que es perden, de petjades que desapareixen, d'històries inacabades. I la tasca, gairebé al mode de Sísif, de l'Associació, és reconstruir-les, documentar-les com a tals perquè el nostre Estat no s'atreveix encara a afrontar-ho, mostrant així la seva vergonya. Els afusellaments, com qualsevol afusellament van ser tristíssims, però van ser, sobretot, injustos (com qualsevol aplicació de la pena de mort). És de justícia la rehabilitació i reconeixement de les víctimes i és de justícia que els seus familiars puguin expressar la seva tristesa, plorar-la.

‘Per Benjamin qualsevol document de cultura és un document de barbàrie, en la mesura que cultura i barbàrie estan estretament articulades’

Walter Benjamin, qui, com s'ha dit, s'havia negat a abandonar aquella Europa en la qual tant s'arrelava va haver de fugir de l'ocupació alemanya de França durant el III Reich. Quan va ser a la frontera, conscient de la situació política a l'Estat Espanyol, a aquella Espanya, quan va ser requerit a documentar-se per la policia de fronteres, va sentir segurament el pànic i l'exhauriment de l'àngel de Klee. No ho va poder resistir. A Port Bou hi ha un memorial. ■

El casal de La Nueva Vida: un nou espai per a la llibertat

Tomeu Garí, *historiador i membre de Memòria de Mallorca*

Entre 1868 i 1936 la societat civil va desenvolupar un teixit associatiu considerable: societats mutualistes, culturals, instructives, sindicals, cooperativistes, etc. Bona part d'aquesta sociabilitat esdevenia un instrument per accedir a necessitats bàsiques a les quals les institucions públiques no donaven una resposta i cobertura adequades. De fet, en el període esmentat Mallorca estava immersa en profunds canvis de caràcter econòmic, social i polític que expliquen bona part de l'efervescència associativa i les inquietuds dels diferents sectors socials i ideològics.

Dins aquest moviment associatiu generat a les darreres dècades del segle XIX hi trobam el naixement de les cooperatives obreres de consum. Aquestes entitats tenien com a objecte la compravenda, fabricació i comercialització de tota classe de productes que poguessin ésser assumits pels associats –generalment tota casta d'articles per a menjar, beure i vestir-. Arreu de Mallorca nasqueren nombroses cooperatives que representaren un important motor econòmic per a molts pobles illencs (també a Palma), però a part d'això cercaven una cosa tal vegada més important: establir una garantia ètica en els productes que oferien, es a dir, que els productes no es trobassin adulterats (pràctica força comuna en aquella època), a un preu just i que els guanys de les vendes repercutissin en benefici de tots els socis, consumidors i el mateix poble. Es a dir, el seu funcionament i filosofia era totalment diferent dels de les empreses actuals del món capitalista en que vivim. Entre 1905 i 1911 ens trobam en una etapa de

florescentment del cooperativisme a Mallorca: Marratxí (*La Casa del Pueblo*, 1905), Palma (*Cooperativa del Círculo de Obreros Catòlicos*, 1905; *Cooperativa Social Obrera*, 1910), Lluçmajor (*La Nueva Vida*, 1907), etc.

El debat sobre la importància de les cooperatives com a organitzacions socials i econòmiques útils per fer front a situacions de precarietat es va intensificar arran de la crisi de subsistències

‘cercaven una cosa tal vegada més important: establir una garantia ètica en els productes que oferien’

iniciada el 1918 i amb la Primera Guerra Mundial com a rerafons. Per aquest motiu sorgiren noves cooperatives impulsades per personatges procedents de diferent extracció social i d'ideologia diversa. A l'Estat espanyol es podem distingir tres corrents cooperativistes: la primera de polítics i sindicats d'esquerres, una segona patrocinada pels grups catòlics i la darrera sense fonament ideològic.

De totes les cooperatives que existiren a Mallorca, possiblement una de les més rendibles si hem de jutjar els seus resultats fou la Cooperativa Socialista *La Nueva Vida* de Lluçmajor nascuda el juliol de 1907 amb un capital social de 930 pessetes i una junta directiva composta per homes experimentats en el camp sindical i polític. La seva tasca no es limità al caràcter estrictament comercial, sinó que esdevingué un important element de cohesió social dins del poble, organitzant nombroses activitats culturals, recreatives i educatives. De fet, l'any 1908 va crear una escola nocturna. L'èxit de la qual va servir d'antecedent per a la crea- ➔

ció d'una escola diürna l'1 de novembre de 1909. Aquesta va ser impulsada especialment pel dirigent socialista llucmajorer Joan Monserrat i Parets, seguia el model educatiu de Ferrer i Guardia. Aquest model pedagògic estava basat en la solidaritat, la llibertat i la responsabilitat de l'alumne, on no tenia cabuda cap idea religiosa ni cap actitud autoritària. Era una forma d'educar els nins lliurement, perquè aquests fossin els impulsors del canvi social.

‘les seves activitats foren suspeses, els seus bens subhastats i alguns dels seus accionistes i socis executats’

També celebrava entre els veïnats excursions, balls de carnaval, funcions teatrals, conferències, etc. L'any 1924, la cooperativa *La Nueva Vida* apareix estructurada amb dues seccions més: teixits i cafès. Durant els anys 30, es crea la secció de forn, disposa d'un gran magatzem al carrer de Sant Joan, i de 9 botigues arreu del poble.

És un fet conegut que degut a la seva prosperitat i preus avançats havia arribat a convertir-se en una feixuga competència per a molts comerciants dels voltants. La seva mentalitat obrera i la seva activitat en favor de la solidaritat i el be-

nestar entre els llucmajorers, a més de la seva autogestió purament democràtica, fora de l'abast de l'autoritat, li suposarien guanyar molts enemics entre els empresaris i les ments més reaccionaries de l'època.

L'esclat de la Guerra Civil acaba abruptament amb *La Nueva Vida*. Es tenen notícies que el 19 de juliol de 1936 les seves activitats foren suspeses, els seus bens subhastats i alguns dels seus accionistes i socis executats. Durant el franquisme el seu local fou requisat i transformat en seu del Sindicat Vertical (institució creada per la dictadura l'any 1938, d'afiliació obligatòria per a empresaris i treballadors. Única organització sindical reconeguda oficialment). Amb l'arribada de la Democràcia, l'Estat espanyol retornà als antics accionistes el casal de *La Nueva Vida*, i aquestes persones cediren algunes dependències de l'emblemàtic local a diferents col·lectius socials de Llucmajor.

Fa unes setmanes, arriba una notícia extraordinària: un grup d'antics accionistes de la Cooperativa *La Nueva Vida* de Llucmajor expressaren la seva voluntat de cedir part de les dependències del local de l'antiga cooperativa a l'Associació per a la Recuperació de la Memòria Històrica de Mallorca

amb el propòsit de poder instal·lar la nova seu social, fet que fou rebut amb gran entusiasme i satisfacció.

Segons la meua opinió, els principals reptes de l'Associació per a la Recuperació de la Me-

mòria Històrica de Mallorca són dos: el treball per a la recuperació de la justícia, la veritat i la dignitat de les persones que patiren la repressió franquista a les Illes Balears i la divulgació i investigació, exhumació i identificació de les persones desaparegudes violentament durant la Guerra Civil o durant la repressió franquista. Per dur a terme aquests dos objectius és indispensable el treball de investigació i recopilació de documentació escrita, gràfica i oral. Per tant, es necessari la creació de l'arxiu de la Memòria, per tal de poder gestionar i centralitzar en un sol espai tota la documentació sobre les víctimes que pugui arribar a l'associació. A partir d'ara, part de les dependències de la cooperativa *La Nueva Vida* seran utilitzades com a lloc indispensable per a l'organització i administració de l'associació Memòria de Mallorca, com a lloc de convivència, de treball, de lleure, de debat, de reunions, d'arxiu, etc. i així poder recuperar l'esperit de sociabilitat popular i de llibertat que tant de llucmajorers gaudiren durant la Segona República, i que molts d'ells foren privats de la llibertat a causa de la repressió feixista exercida durant la Guerra Civil i el règim franquista

Vull aprofitar aquest article per demanar a totes aquelles persones que tinguin algun document, fotografia, testimoni, etc. puguin cedir-lo a la nostra associació. Tots els documents deixats seran retornats als seus propietaris després de ser copiats digitalment. Podeu posar-vos en contacte amb nosaltres a través del correu electrònic: arxiudelamemoria@gmail.com. La intenció no és altra que crear l'Arxiu de la Memòria.

Finalment, la Junta Directiva de l'Associació Memòria de Mallorca vol expressar la més sincera gratitud als accionistes de *La Nueva Vida* que han fet possible la cessió del local. ■

Proclamació de la República a Llucmajor

Una oportunitat per implicar als més joves en la 'Recuperació'

Memòria Històrica a Capdepera. Aplicació didàctica.

Jaume Alzamora Riera, Albert Lobo Melgar, Francesc Melià Barceló i Gabriel Perelló Felani

El projecte "Memòria Històrica a Capdepera. Aplicació didàctica" neix com a proposta d'un grup de treball de professors de l'IES Capdepera durant el curs 2006-2007, tot coincidint amb la commemoració dels setanta-cinc anys de la Segona República, amb la dels setanta anys de la Guerra Civil i amb la declaració de l'any 2006 com a Any de la memòria històrica. Un altre fet que ens conduïa a realitzar aquest treball era la percepció de la majoria del professorat que la història més recent sol ser la gran oblidada.

Aquest projecte té com a intenció acostar l'alumnat de l'institut a l'època històrica de la Segona República, la Guerra Civil, la repressió i el primer franquisme i, alhora, cercar-ne la implicació en el coneixement i reconeixement dels processos històrics que es donaren a nivell local.

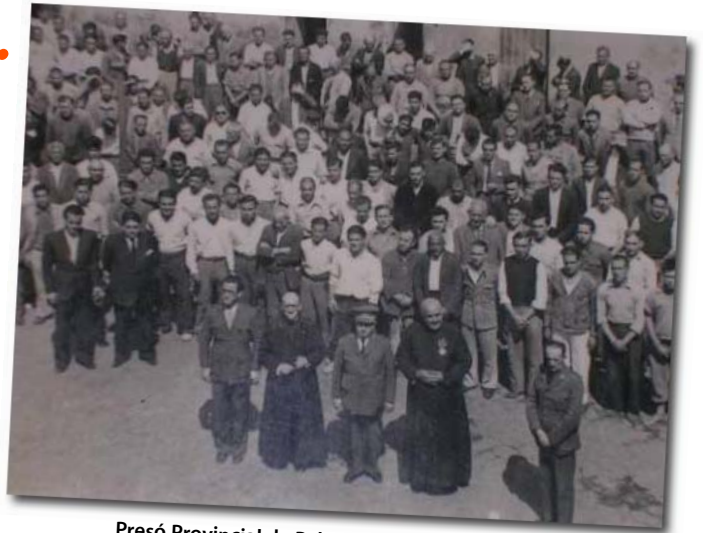
En aquest sentit l'aplicació didàctica està dividida en diverses parts:

- Una primera part centrada en el treball de materials didàctics sobre les èpoques esmentades, d'una banda pel que fa a l'Estat espanyol i, de l'altra, a Mallorca.
- Una segona part dedicada a l'estudi d'alguns aspectes de la Segona República i de la Guerra Civil a Capdepera a partir de fonts diverses.
- Una tercera part centrada en la repressió i els represaliats gabellins.
- Finalment, un quart apartat sobre el concepte de memòria històrica i les iniciatives polítiques i socials que actualment es duen a terme.

Tots els apartats citats anteriorment segueixen una mateixa estructura i un mateix procés d'elaboració:

- Un dossier, un vocabulari i una cronologia sobre l'època estudiant ja sigui de la Segona República, la Guerra Civil, la repressió o el franquisme.
- Un conjunt d'activitats d'aprenentatge de format diferent com la interpretació de notícies dels diaris de l'època, l'anàlisi d'uns resultats electorals, la relació de publicacions periòdiques amb la seva ideologia, comentaris de fotografies, de cartells o de pel·lícules. Localització sobre el plànol de Capdepera de les principals associacions polítiques i culturals de la Segona República i de la Guerra Civil (amb un futur es podria fer un itinerari històric), realització d'entrevistes, confecció de biografies, interpretació d'un còmic, ...
- Eines de suport: tenen com a finalitat ajudar l'alumnat a realitzar aquestes tasques. Aquestes eines són una entrevista model¹, un guió per fer una biografia, un comentari per analitzar una taula estadística i un guió per comentar una pel·lícula.

Per assolir els coneixements essencials l'alumnat haurà de treballar amb una sèrie de fonts primàries i secundàries. Les fonts primàries que empraran són documents originals (llibres d'actes municipals, sentències del Tribunal de Responsabilitats Polítiques...), diaris de l'època (*Almudaina, Aquí Estamos, El Obrero Balear*, etc.), entrevistes a testimonis, fotografies, documentals (*Zona roja, Nosaltres els vençuts*)... Dins aquestes fonts incidim en la història oral ja

Presó Provincial de Palma de 1939 (Font: Antoni Domínguez)

que facilita l'estudi de la història local, a més, l'alumne se sent coprotagonista del document històric i s'identifica amb l'entorn en què s'han produït els fets.

Les fonts secundàries que utilitzaran són el llibre de text, biografies, articles de revista i enciclopèdies.

El treball va destinat als i a les alumnes de quart d'ESO², es realitzarà en grups de 3 alumnes com a mínim i 5 com a màxim. Per tal de fer un seguiment de les activitats, s'ha fet un calendari en què hi ha una seqüenciació de les activitats. Aquesta seqüenciació està dividida en vuit setmanes i cada setmana s'han de lliurar les activitats corresponents al bloc estudiat.

Pel que fa a l'organització dels materials s'ha fet en un entorn gràfic de pàgina web, des d'on es pot accedir tant als materials curriculars com a les activitats i també a més informació de la xarxa a través d'enllaços. S'ha decidit per aquest format perquè pensam que l'alumnat és més receptiu a les noves tecnologies i per la gran capacitat d'informació que pot manipular.

Per tant, l'objectiu d'aquest treball és apropar l'alumnat a una part de la seva història que, en ocasions, els és totalment desconeguda malgrat la seva proximitat amb el temps. I que aquests fets que han estudiat, sobretot la Guerra Civil, la repressió i el franquisme els ajudi a ser més tolerants i més comprensius amb la resta de la societat. →

¹ Com a exemples els alumnes tenen les entrevistes que vàrem realitzar a Antoni Domínguez i a Joan Nebot Vaquer "Rai".

² El treball es realitza a 4t d'ESO ja que aquesta etapa històrica és dins la programació d'aquest nivell educatiu.

Des d'aquí volem agrair a totes les persones i institucions que ens estan ajudant a realitzar aquest treball: l'Arxiu Municipal de Capdepera i l'arxivera, Maria Massanet Gili, l'Associació per a la Memòria Històrica

de les Illes Balears (Maria Antònia Oliver, Margalida Capellà, Jaume Escalles), Bartomeu Garí, Joan Nebot Vaquer "Rai", Antoni Domínguez Fornés, l'Arxiu del Regne de Mallorca, la Biblioteca Bartomeu March, Marta

Nicolau Sastre per la realització i disseny de la pàgina web i M. Magdalena Obrador Colom per l'assessorament lingüístic. ■

Els símbols Franquistes. *Una mica d'història*

Marçal Isern Ramis, membre de l'ARMH

"Y en los lugares de la lucha donde brilló el fuego de las armas y corrió la sangre de los héroes, elevaremos estelas y monumentos en que grabaremos los nombres de los que con su muerte, un día tras otro, van forjando el templo de la nueva España, para que los caminantes y viajeros se detengan un día ante las piedras gloriosas y rememoren a los heroicos artífices de esta gran patria española" (Francisco Franco. Discurso de unificación. Salamanca, 19 de abril de 1937)

Metge Militar que serví a les ordres de Franco. Placa d'un carrer d'Alaró.

Amb aquestes paraules tan eloqüents, el futur dictador de la postguerra espanyola, institucionalitzava el que seria la simbologia dels vencedors de la guerra civil. Amb aquest discurs, Franco,

posava els fonaments d'una iconografia que ha perdurat fins als nostres dies, i que desperta odis i admiració arreu de l'estat espanyol. Amb aquest article, farem una mica d'història al voltant d'aquest tema, mirarem cap al present per saber que en queda de tots els monuments, places, carrers, etc. dedicats a perpetuar la memòria dels vencedors de la guerra civil, i intentarem desvetllar quin hauria de ser el futur de les restes d'aquell tros de la nostra història.

Des de les primeres passes de la *Junta técnica del estado*, amb seu a Burgos, va quedar clar que el nou estat polític paral·lel a les institucions republicanes es volia dotar de símbols i icones, que representessin el nou ordre cívic i militar. Tot i el desig del dictador, expressat aquell 1937 amb motiu del decret d'unificació de la Falange i els Carlins, de dotar-se d'una simbologia pròpia, les primeres passes per a obtenir-la, no es van donar fins gairebé acabada la guerra civil. El mes de febrer de 1938, i per ordre del mateix Franco, s'adoptava l'heràldica dels Reis Catòlics, com escut del nou estat. Anteriorment, el partit d'extrema dreta Falange Española de las J.O.N.S, ja havia adoptat part d'aquella mateixa heràldica, el *"Yugo y las Flechas"*, adaptades per a l'ocasió superposant el jou a damunt les fletxes. L'escut dels Reis Catòlics, també va sofrir algunes variacions. La més important, la substitució de les armes de la casa de Sicília, per las del Regne de Navarra. A més es va incorporar una

llegenda, que amb els anys es faria famosa "Una, Grande, Libre". També la bandera Espanyola va patir canvis, després del cop d'estat. Per decret N°77 de setembre de 1938, es restituïa la bandera "rojigualda" i s'eliminava la franja morada, i l'escut nacional amb corona murada, adoptat per la II República. Aquets canvis, produïren no pocs problemes, i situacions curioses. Així en els primeres mesos de la guerra, es podien trobar banderes nacionals republicanes, amb la franja morada tenyida de vermell, que conservava l'escut republicà. Una situació, que provocà algunes tragèdies i assassinats. Com l'ocorregut al Castell de Bellver, habilitat com a presó els primers dies del cop d'estat. Un dia de pluja, la franja vermella es va destenyir, deixant a la vista el color morat. Els presoners feren befa, exclamant que la república havia tornat. Aquest fet, provocà que l'oficial de guàrdia escollís a dit tres presoners, i els afusellés com escarment pels altres reclusos.

Aquell mateix 1938, concretament el decret de dia 16 de novembre feia referència a la gravació a les esglésies de cada poble d'Espanya, previ acord amb les autoritats eclesiàstiques locals, d'una inscripció amb els noms dels caiguts al front de guerra i als assassinats *"Por la Revolución Marxista"*. Finalment, el mateix any s'havia creat la *"Comision de estilo en las Conmemoraciones de la patria"*. Aquest organisme es va crear per a desenvolupar un determinat model arquitectònic i artístic que servís per a homenatjar als herois del nou Règim i a la Victòria militar de la Guerra Civil. Els motius arquitectònics d'aquets monuments eren ben variats i sempre havia de respondre a un patró definit per la comissió, amb la clara intenció de exaltar els valors Falangistes, castrenses i religiosos en un mateix espai. Figures com els àngels, els herois caiguts, etc.. omplirien els conjunts arquitectònics d'una posada en escena estudiadíssima, que no deixava lloc per a la improvisació i on tots els elements tenien

la funció d'impressionar als espectadors de l'obra. El màxim exponent d'aquest estil es el *Valle de los Caídos*, on estan sepultades les restes mortals de Francisco Franco i Jose Antonio Primo de Rivera.

D'aquest període a l'illa de Mallorca son especialment recordats el Monument al *Crucero "Balears"* i les diferents *Cruces de los Caídos* erigides a reu de les Illes Balears.

Fins ara hem tractat el passat de la simbologia Franquista, anem a veure ara, que en queda de tot això, i quin es el futur que els hi espera. Actualment, a l'illa de Mallorca podem trobar innumerables exemples de la simbologia dictatorial. Contra el que es podia esperar, ni la mal anomenada transició, ni els successius governs democràtics, municipals, autonòmics o estatals, han tingut voluntat política de retirar o democratitzar la practica totalitat dels monuments existents a reu de l'estat espanyol. La desídia institucional ha permès que els símbols d'un règim assassí, siguin visibles, i siguin emprats, encara avui en dia, per grups de nostàlgics del Franquisme. La utilització del Valle de los Caídos, cada 20N, per commemorar la mort del dictador es el millor exemple d'això. Hem de tenir present que ja el mes d'octubre de 1981, i en virtut de la llei 33/1981, és definien les mesures, forma i composició de l'escut de l'Estat Espanyol, donant un termini de 3 anys per retirar dels edificis oficials tota la simbologia del règim dictatorial. N'han passat quasi 30 i a molts edificis encara trobam l'àguila franquista o el "yugo y las Flechas".

A Palma de Mallorca, i en una decisió que podríem qualificar d'anti democràtica, el govern municipal del PP, va restaurar recentment la creu dels caiguts, col·locada a prop de la Seu. A més, un pla d'embelliment, va allargar de manera antinatural, la vida del monument erigit als mariners morts en l'enfonsament del Creuer de guerra Feixista "Balears", el 1938. Una legislació i unes autoritats permissives amb aquesta simbologia, permet, per exemple, trobar a Palma de Mallorca carrers dedicat a l'aviador Garcia Morato, o al Sargento Provisional (figura creada durant la guerra a la zona nacional, per tal de suplir la manca d'oficials i suboficials), per no parlar de l'esmentat monument o les esqueles a Jose Antonio Primo de Rivera, que podem trobar a la Seu i a altres esglésies. Ni tan sols un projecte de llei com el de la Memòria Històrica, impulsat pel Govern Socialista de Rodriguez Zapatero, ha estat capaç de decretar la retirada de la simbologia del terror. Es més: pretén que es retiri tota la simbologia de la guerra civil, inclosa la republicana. Aquesta permissivitat es aprofitada pels revisionistes de la guerra civil, o els equidistants, per demanar la pervivència d'unes icones relacionades, amb un dels episodis més obscurs de la nostra recent història contemporània, exposant que tots

aquells monuments son història, que algunes peces tenen un valor arquitectònic, o que simplement es vol reescriure la història.

Hem de tenir present que a Alemanya, la simbologia Nazi, esta prohibida per la llei, i la seva exhibició en públic, es castigada amb penes de presó. Idò, què és el que passa a l'estat espanyol?. La resposta son els gairebé 40 anys de dictadura, uns 40 anys aprofitats per a difondre una versió distorsionada i falsa de la República i la Guerra Civil. Una història, escrita pels guanyadors i plasmada en pedra, en metall i en marbre.

Però no tots els símbols Franquistes son estàtues ni plaques als carrers. Com exemple d'això, els emblemes de la Força Aèria Espanyola. L'any 1936, ja esclatada la guerra civil, i per tal de que els avions propis i les tropes de terra poguessin identificar els avions "nacionales" es van pintar a les ales les famoses "cruces de San Andrés", en color blanc a dins un cercle negre al fuselatge i en negre sobre fons blanc a la cua dels avions. Aquest emblema fou utilitzat durant la guerra, la postguerra i actualment, Tots els avions de les Forces Aèries Espanyoles, que se suposa han de defensar l'estat democràtic, encara duen pintades a les derives verticals aquets símbols Franquistes.

‘a Alemanya, la simbologia Nazi, està prohibida per la llei, i la seva exhibició en públic, es castigada amb penes de presó. Idò, què és el que passa a l'estat espanyol?’

Les possibles solucions a aquest problema son variades. Una, es l'eliminació de tota la simbologia als llocs públics, l'altra la democratització monumental i la darrera, la museïtzació i contextualització històrica dels monuments i demés. Cada una d'aquestes solucions, es aplicable, però, pensem que la millor solució, es aquella que pugui adaptar el millor de cada una de les solucions possibles. Esta clar, que cada monument, tindrà una actuació concreta i personalitzada. A més s'ha d'aplicar una normativa acord amb els valors democràtics vigents actualment a l'estat espanyol, i que son la font de l'autentica convivència entre els ciutadans i ciutadanes del món. Aquest es un pas valent, que ha de menester el concurs de totes les institucions implicades, tant municipals, com autonòmiques i estatals, i la col·laboració de la societat civil, que en sortirà democràticament reforçada. ■

Col·locada a principis dels 70 a unes vivendes de la Plaça Rector Sebastià Jaume d'Alaró.

Poema que ens ha fet arribar
Esperanza Mas LLabrés de
Santa Ponsa (Calvià):

Desde la otra orilla de la memoria

*Ese dolor lento que nace
de lo lejano,
de antiguas heridas
que no han cicatrizado.*

*Calles vacías,
toque de queda,
duele el silencio,
la muerte acecha.*

*Despliega la noche
su inmenso manto,
teñido de pólvora,
recubierto de llanto.*

*Mientras los aliados del horror
se esconden tras el alba,
alimentando el terror,
van empuñando su arma.*

*Cuerpos inertes,
almas perdidas,
la guadaña de la guerra
ha segado sus vidas.*

*Los carros de la desolación,
repletos salen del paredón,
vilmente arrojados a las fosas
del olvido,
por "verdugos disfrazados de
amigo".*

*Desde la otra orilla de la
memoria,
donde amargos gritos se
quiebran,
años se hace la historia,
y la verdad, reclaman los
que quedan.*

FULL DE SOCI

Per contactar amb l'ARMHM:
C/ Sant Miquel, 26, 1B. Palma 07002
memoriademallorca@ono.es
Tel: 625 45 45 00

SOCI núm.:

Nom i cognoms del soci

Data de naixement

Adreça

Municipi

Codi postal

Correu electrònic

Telèfon

DNI

Professió

Motivació per pertànyer a l'ARMHM

☐ QUOTA ANUAL	☐ 10 € (quota mínima)
☐ APORTACIÓ SOLIDÀRIA	☐ 20 €
☐ Ingressar al compte núm.:
2100/0649/88/0200158445 de la Caixa	☐ 30 €
☐ Efectiu amb data i rebut per:	☐ Altra:
	☐ Socis d'honor
(exempts de quota)

Lloc, data i signatura

VOLEM SER TOTES LES QUE HEM DE SER...

totes les persones que creiem en els principis de Justícia, Veritat i Dignitat. Per això, amb aquest exemplar t'adjuntam un full de soci, per si coneixes algú que pugui estar interessat en unir-se a l'Associació per a la Recuperació de la Memòria Històrica de Mallorca.

També pots trobar el full de soci a: **www.memoriadelesilles.org**
i enviar-lo emplenat a l'adreça: **memoriademallorca@ono.com**